

ბრიგოლ რუხაძე

სანამ პრესი აღმოცენდება

ვიდრე მკითხველი სტატიის შინაარსს გაეცნობა, აუცილებლად მიგვაჩნია განმარტების მიწოდება იმის თაობაზე, რომ იგი კარგა ხნის წინ არის მოზადებული (09.11.1995), მაგრამ აქამდე არ გამოგვიქვეყნებია. ამას არაერთი მიზეზი ჰქონდა: I. სტატიაში მხილებული, თბილისის სასულიერო აკადემიის პედაგოგი ე. ჭელიძე მისი არასწორი შეხედულებების გამო აღრეც გავაკრიტიკეთ.¹ რამდენადაც კრიტიკული შენიშვნები აკადემიის მაშინდელი ადმინისტრაციის მიერ არსებითად არ იქნა განხილული, მივიჩნევ, რომ წინამდებარე წერილში გამოაშკარავებული „ლაფსუსები“ მისთვის მით უმეტეს მნიშვნელოვანი არ იქნებოდა. II. მიუხედავად იმისა, რომ მთელმა სასულიერო სასწავლებელმა ზემოთ ნახსენები კრიტიკული წერილი საკამათო თემად აქცია, დანამდვილებით შემიძლია ვთქვა, რომ საკითხის არსში მხოლოდ ორად ორი მაშინდელი სტუდენტი, ამჟამად არქიმ. დოროთე ყურაშვილი და დეკ. მიქაელ ბუკია, გაერკვა. მაშასადამე, წერილის გამოქვეყნებით ჩვენ არა ობიექტურობის დადგენას, არამედ სუბიექტურ შეხედულებათა გამძაფრებას შევუწყობდით ხელს; ადამიანები არა წამოჭრილი პრობლემების გამოძიებას, არამედ პოზიციების გარკვევას ცდილობდნენ. III. პრობლემათა დაუძლეველობამ თანდათან ჩემი შევიწროება და, ბოლოს, აკადემიიდან განთავისუფლებაც გამოიწვია (1997 წ.). ამის შემდეგ კი, ძნელი მისახვედრი არ არის, რომ „გამარჯვებულ“ ე. ჭელიძეს მხილებას ვერ ვაკადრებდით; ან სიმართლე ვის აინტერესებდა?!

ამ ამბის შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა. ე. ჭელიძესთან ჩვენ არაერთიარო საქმე არ გვექონია, თუმცა, დროდარდრო გვესმოდა მისი საქმენი საგმირონი: „მხილებანი“ აკ. წერეთლისა, იაკ. გოგებაშვილისა და პეტრე იბერიისა, რომლებზეც სხვადასხვა ავტორის მიერ საკადრისი პასუხების გაცემის მიუხედავად, რამდენადაც გასაკვირი უნდა იყოს, მისთვის ოფიციალურად პასუხი არავის არაფერზე მოუთხოვია; როგორც ჩანს, მას ჩვენს თვალთ-

¹ წყარო ქვემოთ არის მითითებული. იგი აგრეთვე შეტანილია კრებულში: «მადლის» 1990-2010 წლების კრებული, II, თბ., 2011. გვ. 366-382.

გან დაფარული ხელშეუხებლობის მანტია მოსავს.

რა თქმა უნდა, მას არც ჩვენი სტატია მოუტანს ვნებას, მაგრამ, ვინაიდან თვით მას დაუკმაყოფილებლობის გრძობა გასჩენია და ძველი პასკვილები ამჟამად ინტერნეტით გაუვრცელებია, იძულებული ვართ, ცოტა რამ დაინტერესებულ მკითხველს ჩვენც შევახსენოთ.

თვრამიტი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც ჟ. „გზა სამეუფოში“² გამოთქმულ საეჭვო მოსაზრებებზე ჩვენი შენიშვნები³ დაებეჭდეთ, რომელსაც მალევე ე. ჭელიძის პასუხი მოჰყვა.⁴ ამასთან დაკავშირებით უწმიდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II ლოცვა-კურთხევით, სპეციალური საეკლესიო კომისია შეიქმნა, რომელსაც აღნიშნულ წერილებში გამოვლენილი სადაო საკითხების განხილვა და განსჯა ჰქონდა მინდობილი.

1995 წლის 3 ნოემბერს თბილისის სასულიერო აკადემიაში სხდომა ჩატარდა, რომელზეც ღმრთისმეტყველური საკითხები არ განხილულა, მაგრამ შემდეგი პირობები იქნა მიღებული:

ა) აზრის ცხადად ჩამოყალიბებისა და არგუმენტირებული განსჯისათვის ყოველი საპოლემიკო საკითხი წერილობით იქნას დასაბუთებული;

ბ) მოკამათო მხარეებმა, რადგან ისინი სასულიერო აკადემიის პედაგოგები არიან, წერილის გამოქვეყნებამდე ამავე სასწავლებლის რექტორის, ეპისკოპოსი აბრაამისაგან (გარმელია) უნდა მიიღონ ლოცვა-კურთხევა;

გ) ნაშრომები მხოლოდ მეცნიერული ხასიათისა უნდა იყოს და მორალური შეფასებებისაგან თავისუფალი.⁵

ეკლესიის გამოცდილების მიხედვით, მსგავს შემთხვევებში წმ. მამები ყოველ თხზულებას ნაბიჯ-ნაბიჯ და გამოწველილვით იძიებდნენ, რათა ყოველი სიტყვა თუ ნაწილაკი კონტექსტში შესაბამისი მნიშვნელობით ყოფილიყო ჩასმული და ვინმეს ეჭვის რაიმე საბაბი არ დარჩენოდა. ამისთვის კი, წმ. გრიგოლ ღმრთისმეტყველის სიტყვით რომ ვთქვათ, აუცილებელია მოიცალო, რომ გულისხმაჰყო ღმერთი. ჩვენც, შეძლებისდაგვარად, გარჯა არ დაგვიკლია იმისათვის, რომ საპოლემიკოდ ქცეულ საკითხებთან და-

² 1994, #1 და #2.

³ სამების ხატი ერთია, გავ. „მადლი“, #3, 1995.

⁴ ადამიანი — ხატი პირშოხატისა, ჟ. „გზა სამეუფოს“ დანართი #1, 1995.

⁵ სამწუხაროდ, შემდგომ ამ ნაშრომებით არავინ დაინტერესებულა, ანუ, ფაქტობრივად, უმადლესი იერარქის ბრძანება არ შესრულდა. სამაგიეროდ, რექტორის მიერ ჩემი თანამდებობრივი დაქვეითებისა და სალექციო საათების პერმანენტულად შემცირების შემდეგ აკადემიიდან საერთოდ გამათავისუფლეს. მთელი ამ ამბის ტრაგიკომიკურობა კი ის იყო, რომ ბრძანება ჩემთვის არავის უნახვებია, ხოლო აკადემიის საადრიცხო ჟურნალში ჩემი განთავისუფლების მიზეზად წესრიგის დარღვევა თუ დაუმორჩილებლობა იყო დასახელებული, მაშინ როცა, სტუდენტობიდან მოყოლებული, რვა წლის განმავლობაში შენიშვნაც კი არ მქონდა მიღებული.

კავშირებით ოპონენტის მიერ მოხმობილი წყაროები დაგვეზუსტებინა და ჭეშმარიტების დასადგენად სიცხადე შეგვეტანა მათში. ამიტომ, ვფიქრობდით, წარმოდგენილი ნაშრომი, სადაო საკითხთა მრავალფეროვნების გამო, კომისიის მუშაობის გაადვილებისთვის და გაურკვევლობის თავიდან ასაცილებლად გამოდგებოდა.

ზედმეტი არ უნდა იყოს, თუ ორი სიტყვით იმ გარემოებას გავიხსენებთ, რომელიც საგაზეთო წერილის „სამების ხატი ერთია“ გამოქვეყნებას უძღვრდა წინ, მით უმეტეს, რომ ეს იმ ეჭვის გაფანტვასაც შეუწყობს ხელს, რომელიც ზოგიერთებს პოლემიკის არაარსებით მხარეზე აქცენტის გადასატანად ესაჭიროებათ.

1994 წლის ბოლოს, როცა სასულიერო სასწავლებლის სტუდენტებმა „გზა სამეუფოში“ გადმოცემული სწავლების „ადამიანი ხატის ხატია“ შესახებ ეჭვი გამოთქვეს (და არცთუ უსაფუძვლოდ), როგორც თსა-ის ღმრთისმეტყველების ფაკულტეტის მაშინდელმა დეკანმა, არა მხოლოდ პირადი სურვილით, არამედ მოვალეობითაც, აღძრული ეჭვის გამო ავტორს, ე. ჭელიძეს ეკლესიის გაზეთში გამოსაქვეყნებლად განმარტებითი წერილის დაწერა ვთხოვე, რადგან, მისივე მტკიცებით, აღნიშნული სწავლების შესახებ მრავალი მოწმობის მოხმობა იყო შესაძლებელი. მაგრამ მან უკვე გამოქვეყნებულსა და, მისი სიტყვით, *საყოველთაოდ ცნობილ საკითხებზე* რაიმე კომენტარის გაკეთება ზედმეტად მიიჩნია. ამის შემდეგ პირადად გავეცანი ბროშურებს და აღმოჩნდა, რომ სასულიერო აკადემიის სახელით გამოქვეყნებულ „გზა სამეუფოს“ ღირსებას მართო ერთი საკითხის ბუნდოვანება არ ჩრდილაჲდა. ამიტომ საგაზეთო წერილში შეკითხვის დასმა — „ნებისთ თუ უნებლიეთ მოსდის ავტორს ეს ლაფსუსები?“ — აწ უკვე ჩემ მიერ გამოაშკარავებულმა ავტორის საეჭვო ხასიათის მტკიცებებმა მაიძულა.

დაე, პასუხი ამ კითხვაზე წინამდებარე წერილის გაცნობის შემდეგ თვითონ მკითხველმა გასცეს, ოღონდ იმ მკითხველმა, რომელსაც ეკლესიის სწავლების დაცვისა და პიროვნების შეურაცხყოფის ერთმანეთისგან განსხვავება შეუძლია.

მაგალითად, მაშინაც კი, როცა ეკლესიის მამები მწვალებლებს ეშმაკის შვილებს, ჭეშმარიტების მტრებს, შხამიან გველებს, მზაკვრებს, ცბიერებს, შემლილებს ან უგუნურებს უწოდებდნენ, ამის მიზეზი, რა თქმა უნდა, არა მათი კაცთმოძულეობა, არამედ ღმრთისმბრძოლთა ნამდვილი სახის წარმოჩენა იყო, რაც მორწმუნეთა გასარკვევად და სწორი სწავლების დასაცავად აუცილებლობას წარმოადგენდა. მიზანი ჩვენს შემთხვევაშიც იგივე იყო, მაგრამ, სამწუხაროდ, აღნიშნული კომისიის ერთი ნაწილის მიერ არასწორი სწავლების მამხილებლური წერილი მისი მკაცრი ტონის გამო პიროვნების შეურაცხყოფად იქნა აღქმული. შეგახსენებთ, რომ

სწავლებამ „ხატის ხატის“ შესახებ პირველად ეჭვი სტუდენტებს აღუძრა. ამიტომ ვიტყვით, რომ, მართალია, შეცდომა შეიძლება ყველას მოუვიდეს, მაგრამ როცა საკუთარი აზრის დასამტკიცებლად ციტატებიც კი არასწორადაა მოტანილი, მაშინ სჯობია, საგნებს თავისი სახელი დაერქვას, რათა შემცდარნი სხვებიც არ აღმოჩნდნენ.

აგრეთვე, გასათვალისწინებელია, რომ ქრისტიანის ეკლესიისაგან განშორებას არა მხოლოდ დოგმატური ცდომილებები, არამედ ზნეობრივი მცნებების დარღვევებიც იწვევს. ამიტომ, როცა ფაქტებზეა ლაპარაკი, გულისხმიერმა მკითხველმა თავისი თავი უნდა აიძულოს, რომ პირადი დამოკიდებულებანი განზე გადადოს და ვითარება ობიექტურად შეაფასოს, რათა წინაპრებისაგან სასოებით ნაანდერძევი უდიდესი განძის, მართლმადიდებლური მოძღვრების სიწმინდის დაცვაზე მაღლა ვინმეს ავტორიტეტი არ დააყენოს. არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ ჩვენი უცვლელი ავტორიტეტი მხოლოდ წმ. წერილსა და წმ. მამათა თხზულებებზე დაფუძნებული ეკლესიის სწავლებაა და იგია ჩვენი სარწმუნოებრივი ცნობიერების განმსაზღვრელი.

უწინარეს ყოვლისა, გაცებას იწვევს ის ფაქტი, რომ ჟ. „გზა სამეფოს“ დანართში „აღამიანი — ხატი პირმშობლისა“ მისი ავტორის მიერ არა „მაღლში“ გამოქვეყნებულ კონკრეტულ წერილს, არამედ საერთოდ საპატრიარქოს გაზეთს აქვს გაცემული პასუხი და არა მხოლოდ მკაცრი, არამედ შეურაცხყოფელი ტონით. ხოლო რაც შეეხება პირად შეურაცხყოფას, ამასე საუბრით თავს არ შეგაწყენთ, რადგან საღმრთისმეტყველო საკითხები ისედაც განსაკუთრებულ ყურადღებას მოითხოვს და პასუხიც სწორედ მათი გარკვევით გაეცემა ყველაფერს.

მიუხედავად იმისა, რომ ავტორი, როგორც თვითონვე წერს, მხოლოდ უწმიდესი ხელნაწერებით, უბრწყინვალესი ტექსტებით, სახელგანთქმული ძეგლებით, უსაჩინოესი კრებულებით, სწორუპოვარი ნიმუშებით და უცხადესი და უსაღმრთოესი გამონათქვამებით ხელმძღვანელობს, დანართში მაინც იმდენი მცდარი, ბუნდოვანი და ზედმეტი გამონათქვამია, რომ ყველაფრის აღნიშვნა ზედმეტად მიგვაჩნია, მით უმეტეს, რომ ის შეიძლება ახალი საბაბიც შეიქნეს კამათის დაუსრულებელი გაგრძელებისათვის. ამიტომ ძირითად საკითხებს პუნქტობრივად განვიხილავთ და მრავლიდან მნიშვნელოვანს ამოვარჩევთ.

კომისიამ ყურადღება განსაკუთრებულად ე. ჭელიძის მიერ ციტატების არასწორად მოტანის ფაქტებზე გაამახვილა, კერძოდ, გამოთქვა ეჭვი, მართალი ვართ თუ არა ჩვენ, როცა დასამოწმებელ ტექსტებთან ე. ჭელიძის მეტიმეტად თავისუფალ დამოკიდებულებაზე ვლაპარაკობთ. ამიტომ კამათში სიცხადის შესატანად საქმესაც აქედან დავიწყებთ.

1. აღნიშნულ საგაზეთო წერილში (სამების ხატი ერთია) „გზა სამ-

ეუფოდან⁶ მოყვანილი იყო ციტატა: «ამგვარი კეთილი სწავლებანი ერეტიკოსთა შრომებში იმავე სულიწმიდისაგან მომდინარედ შეიარაცხებოდა. ამ მხრივ უმნიშვნელოვანესია დიდი ქართველი საეკლესიო მოღვაწის ეფრემ მცირის (X ს-ის II ნახ.) უწყება იმის შესახებ, რომ ამა თუ იმ კერძო შემთხვევაში მართებული სწავლების გადმოცემისას მწვალებლებიც „*მისვე და ერთი სულისაგან მეტყუელებდეს*“, რადგანაც სულიწმიდა, ეფრემისვე მითითებით, არათუ ქრისტიან მწვალებლებს, არამედ თვით „წარმართთა მეკერპეთაც“ კი გაუმჟღავნებს ზოგჯერ ჭეშმარიტებას (იხ. „ძველი საქართველო“, ტ. III, გვ. 82)».

ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ მითითებულ ადგილას ამ უმნიშვნელოვანესი უწყების კვალიც კი არსად ჩანს. დანართის (გვ. 48) ავტორი კი იმაში გვადანაშაულებს, რომ რადგან ციტატის დამოწმებაში კორექტული შეცდომა გაიპარა, ამიტომ უნდა გავრჯილიყავით და ეს ადგილი დაახლოებით 150 გვერდის შემდეგ გვეპოვა(!). იქნებ საქმე მართლაც კორექტურულ შეცდომასთან გვაქვს და ასოთამწყობმა „249 გვ.“ ნაცვლად „81 გვ.“ ჩასვა, ეს საქმეს მაინც ვერ უშველის, რადგან სინამდვილეში „*მისვე და ერთი სულისაგან მეტყუელებდეს*“⁷ ეფრემ მცირე მახარებლების მისამართით ამბობს,⁷ ე. ჭელიძე კი იმავე გამოთქმას მწვალებლებს უკავშირებს და გვარწმუნებს, რომ სული წმიდა ზოგჯერ მათაც უმჟღავნებდა ჭეშმარიტებას. *რად ნაწილ უც მორწმუნესა ურწმუნოდსა თანა?* (2 კორ. 6,15), არავითარო, — პავლე მოციქული გვეუბნება, ე. ჭელიძე კი საპირისპიროს ამტკიცებს.

გასათვალისწინებელია, რომ ზემოთ თქმული უშუალო კავშირშია ე. ჭელიძის მიერ გამოთქმულ თვალსაზრისთან, რომელიც ჭეშმარიტ ქრისტიანს მწვალებელთა ნაწერებში სიბრძნის მოძიების ვალდებულებას აკისრებს (ქვემოთ დაწვრილებით განვიხილავთ). ამ უკანასკნელი აზრის დასამტკიცებლად, ანუ „მამებისა და ერეტიკოსების თხზულებათა შორის“ მსგავსების წარმოსაჩენად მოტანილია ციტატა (დრთ., გვ. 49):

«*ვითარ-იგი მუნ („იქ“, ე. ჭ.)⁸ ... მისვე და ერთი სულისაგან მეტყუელებდეს და არათუ სხუად სხვსაგან რასმე მოხუეჭით მოიპოვებდეს,*

⁶ #1, 1994, გვ. 12.

⁷ „ოდესმე მცირედ რეცა განიყოფების სიტყუად წმიდათა მახარებელთა, და არცა განყოფად იგი მათი განწვალებასა იქმს, ვითარმცა წინა-აღუდგებოდეს ურთიერთას, არცა შეერთებად მათი შერწყუმასა ჰყოფს, ვითარმცა ურთიერთასა იფასებდეს სიტყუათა მათ. არამედ განყოფილობად საეჭუელობად იგი მათი უეჭველ არს ერთობისათვის, და ზოგებით მეტყუელებად არავე საეჭუელ არს, ვითარმედ მისვე და ერთი სულისაგან მეტყუელებდეს და არა თუ სხუად სხვსაგან რასმე მოხუეჭით მოიპოვებდეს“ (ძვ. ქართ. ენ. კათ. შრომები, II, 1968, გვ. 81-82).

⁸ „იქ“ განმარტება არაა. როგორც პირველ სქოლიოში მოყვანილი ციტატიდან ჩანს, გამოთქმულია მთავარი აზრი: „მუნ“, ე. ი. ოთხ სახარებაში მახარებლები „მისვე და ერთი სულისაგან მეტყუელებდეს“.

ეგრეთვე აქა თარგმანნიცა ესე დავითისანი, არა ხოლო ჩუენნი, არამედ გარეშენიცა მრავალგზის ჩუენთა ამათ მიერ თარგმანებულსა მიემსგავსებიან, რამეთუ უმრავლესთა ადგილთა რაჟამს წარიკითხო წმიდისა ბასილის მიერ აღწერილი თარგმანი მუხლისად, ყოვლითურთ თანაშეეტყუების (ე. ი. ყოვლითურთ თანხვდება, ე. ჭ.) მისსა მას ვესვეისიცა პამფილესისად და ეგრეთვე ოდესმე რად იგი ძალი აქუნ თარგმანსა ათანასე ღმერთშემოსილისა, იგივე ძალი აქუნდის ორიგენესსა მას ყოვლადშეცდომილისასა».

— დანართში წარმოდგენილი ტექსტი, ე. ჭელიძის კომენტარის გათვალისწინებით, გაუცნობიერებელ მკითხველს მართლაც აფიქრებინებს, რომ მამებიცა და მწვალებლებიც სულიწმიდით მეტყველებდნენ, მაგრამ ნუ შესცდებით! ჯერ ერთი, დანართი ტექსტს სწორედ იმ წინადადებას აკლებს, რომელიც ხელნაწერს, დაზიანების მიუხედავად, ღმრთის წყალობით შემორჩენია და ასე იკითხება: „ამისთვისცა მსგავსებისა ამისგან სიტყუათაჲსა, არამედ ნუმცა ვის ჰგონიეს, თუ წმიდასა მამასა სხვსად უვასხებიეს ბილწთა არა-წმიდათაგან“.⁹ — ე. ი. ნუვინ იფიქრებს, ბასილი დიდს არიოზელი ვესვეი პამფილესისაგან, ანდა ათანასე ღმერთშემოსილს (IV ს.) მეორე ს-ში მცხოვრები ყოვლადშეცდომილი ორიგენესაგან რაიმე ესესხებინოსო; და მეორეც, აქ ეფერემ მცირე, როგორც მომდევნო მსჯელობიდან ჩანს, აქცენტს მამათა ერთსულოვნებაზე აკეთებს და გვიხსნის, რომ მათ შორის რაიმე წინააღმდეგობა კი არ არის, არამედ *რომელიმე განმარტებით თარგმნის მუკლსა და რომელიმე სახის-მეტყუელებით*,¹⁰ ამიტომ ფსალმუნის მთარგმანებელი წმ. მამების (და არა მწვალებლების!) სახისმეტყველებითი სიტყვები ერთად შეგკრიბე და ამ წიგნს წაუშმდვარეო.

ამიტომ მცდარია ე. ჭელიძის დამოკიდებულება და, არასწორ ციტირებაზე რომ არაფერი ვთქვათ, საეკლესიო სწავლებისათვის მიუღებელი.

თუკი მკითხველი მიიჩნევს, რომ ამ საკითხთან დაკავშირებული მსჯელობისას გაზეთში გადმოცემული მტკიცება არასაკმარისია, მაშინ იმის დასასაბუთებლად, რომ „არ შეიძლება ვინმემ იმათ კეთილ სწავლებაზე ილაპარაკოს, ვისი მამაც ეშმაკია“, განსაკუთრებულ წერილს მოვამზადებთ.¹¹

2. აქვე ზემოთ ნათქვამთან დაკავშირებულ საკითხსაც შევეხებით.

საგანეთო წერილის მეხუთე შენიშვნაში ვწერდით, რომ „გზა სამეუფო“ შემდეგ სიახლეს გვთავაზობს: ჭეშმარიტების მარცვლები „განბნულია უკეთურებისა და ერესის ღვარძლში და ჭეშმარიტ ქრისტიანთა ვალდებულებაა მათი უდანაკარგოდ მოძიება“ (გვ. 11). — შემდეგ კი საკმაოდ ვრცლად განვმარტეთ, რომ ეკლესია ამგვარ ვალდებულებას არ იცნობს.

⁹ დასხ. შრომები, 11, გვ. 8.

¹⁰ იქვე.

¹¹ ჩვენ ასეთი შინაარსის წერილი უკვე გამოქვეყნებული გვაქვს: ერეტიკული წიგნების შესახებ („მადლი“, #7-8, 2005). იგი აგრეთვე შეტანილია კრებულში: გ. რუხაძე, წესი თვისებათა მიცემისად, თბ., 2009. გვ. 141-153.

დანართის ავტორის პოზიცია კი არ შეცვლილა: „ეკლესიის მამათა ვალდებულება ნამდვილად ამგვარია“, ხოლო მათში რომ „მართლმჭვრეტელ მოძღვართ“ ვგულისხმობდით, მეხუთე გვერდზეა განმარტებულიო (გვ. 47). ჯერ ერთი, ჭეშმარიტი ქრისტიანი მაინცდამაინც წმ. მამას არ ნიშნავს, და რა შუაშია მეხუთე გვერდი, როცა მიუღებელი აზრი მეთერთმეტეზე წერია; და მეორეც, ასეც რომ იყოს: ვინ, სად ან როდის დაავალდებულა წმ. მამები ამ მოთხოვნით?

დანართში ვრცელი და ამაო მსჯელობაა გადმოცემული ამ „ვალდებულების“ შესახებ, როცა მეორე გვერდზე სწერია, რომ ეფრემ მცირე, ერთი მხრივ, აქებს მათ, რომელნი-იგი სრულ არიან სიბრძნითა, რამეთუ მათ საწამლაგისაგან (მწვალებელთა წიგნებიდან) საკურნებელი წამლის (კეთილი სწავლების) შემზადება შეუძლიათ; მეორე მხრივ კი, არც იმათ კრძალულებას აძაგებს, რომლებიც უძლურების გამო ერეტიკოსთა წიგნებს საერთოდ არ ეხებიან (sic). როგორც ჩანს, ეფრემი თავის თავს სწორედ ამგვარ „უძლურთა“ რიცხვს მიაკუთვნებს და ამბობს, რომ ფსალმუნის განმარტებები მხოლოდ მართლმადიდებელ მამათაგან შეკრება: რომელი ოდენ ვპოვე მართლმადიდებელთა მიერ თარგმანებული სიტყუად დავითისი, ყოველივე ერთად წიგნად შეკრებე. შემდეგ: ვგრეთვე ჩუენი ესე «თარგმანებად დავითისად» ერთისა ამისგან ხოლო განკრძალულ არს, რამთა გარეშეთა თარგმანთად არარად შემოიღოს, ვითარცა განკუეთილთა ვწაღებისათვის.¹²

ცხადია, თვით ღირ. ეფრემ მცირეც, რომლის სახელსაც დანართის ავტორი ხშირად იყენებს, ერეტიკოსთა თხზულებებში ჭეშმარიტი მარცვლების ძიებას არავის ავალდებულებს.

3. „მადლში“ „გზა სამეუფოს“ რედაქტორის მიმართ ასევე აღვნიშნეთ, რომ იგი ტერმინი „ერესის“ მნიშვნელობას მოძღვრების შინაარსით ხსნის და ამის დასამოწმებლად ბასილი დიდის 81.1 ეპისტოლეზე მიგვიითითებს, სადაც ეს სიტყვა ნახმარი არ არის.

დანართი (გვ. 54) პასუხობს, რომ მითითება „პატრისტიკული ბერძნული ლექსიკონის“ მიხედვით გააკეთა (რაც ვერაფერი საბუთია თავის გასამართლებლად!), ხოლო სხვადასხვა დალაგებით ეს ადგილი 33-ე ან 71-ე ეპისტოლეში იკითხებაო. თითქოს განმარტება მდგომარეობას ასწორებს, მაგრამ განა ესაა მთავარი? საქმე ისაა, რომ დანართის ავტორის საწინააღმდეგოდ ბასილი დიდი ამ სიტყვას აქაც ჩვეულებრივი, უარყოფითი (ერესის) და არა დადებითი (მოძღვრების) მნიშვნელობით იყენებს.

სამწუხაროდ, კომისიამ არ გაითვალისწინა, რომ ჩვენ მიერ „მადლში“ გამოქვეყნებული შენიშვნების მიმართ აკადემიის მაშინდელ მესვეურთა გამოჩენილი უყურადღებობის გამო „გზა სამეუფოს“ რედაქტორმა პა-

¹² იქვე, გვ. 80 და 81.

სუხისმგებლობა ვერ იგრძნო, რამაც შედეგად „დანართში“ ახალი ტექსტობრივი დარღვევები და კიდევ უფრო მძიმე დოგმატური ცდომილებები გამოიღო.

რადგან ჯერჯერობით მხოლოდ დამოწმებულ ციტატებს განვიხილავთ, რამდენიმე სერიოზულ დარღვევას კიდევ წარმოვადგენთ და აღვნიშნავთ, რომ ე. ჭელიძის მიერ ტექსტების არასწორი წაკითხვა სუბიექტური დასკვნებისთვისაა გამოყენებული. ამას წინასწარ იმიტომ ვამბობთ, რომ ჯერ მხოლოდ მასალას წარმოვადგენთ, ხოლო შემდგომ, თანმიმდევრული მსჯელობისას,¹³ დარღვევათა მნიშვნელობა კონტექსტებში უფრო ადვილი გასაანალიზებელი იქნება.

4. დანართში ორ ადგილას (გვ. 12 და 23) წმ. ანასტასი სინელის ტექსტი ნაკლულადაა წარმოდგენილი. ე. ჭელიძის მიერ გამოტოვებული ადგილი, რომელიც ხელნაწერის ფოტოპირზე იკითხება, პირობითად კავებში გვაქვს ჩასმული:

„გუამი უკუე არს, საეკლესიოისა და სამოციქულოისა მოცემისაებრ, პირი, ესე იგი არს ხატი, ვითარცა იტყვს პავლე ძესა [ბრწინვალეზად მამულისა დიდებისა და] ხატად გუამონებისა მისისა“ (ხელნ. S-1463, 4.1-2).

5. ორ ადგილას (დრთ., გვ. 13 და 23) წმ. იოანე დამასკელის „გარდამოცემიდან“ ციტატა ასეა დამოწმებული:

„ხატებითა თითოეულისა გუამისადათა განყოფილ არს განყოფად მათი (ჰიპოსტასებისა, ე. ჭ.)“. Pg. 94, col. 824B.

სინამდვილეში კი „განყოფილის“ ნაცვლად „განყოფელი“ უნდა ქვიროს: „ხატებითა თითოეულისა გუამისადათა განყოფელ (ἀδιάρετας, нераздельно) არს განყოფად მათი“.¹⁴ ამავე დროს „ხატებითა“ აქ „დანართის“ ავტორისათვის სასურველ მნიშვნელობას (ჰიპოსტასის შინაარსით) საერთოდ არ ითვალისწინებს, რადგან ხატებითა თითოეულისა გუამისადათა ნიშნავს: თითოეული პირის განმასხვავებელი თვისებით (მათი განყოფა განყოფელია), χαρακτηριστικῶν τῆς ἰδίας ὑπόστασεως, по отличительному свойству отдельного Лица.

6. დანართი, გვ. 22: „ერთ ხატად, ღმერთად და კაცად გამოშჩნდი, ქრისტე, ღმერთო ჩუენო, უვნებელი და ვნებული, ერთ გუამად“.¹⁵

— ფაქტს მოკლედ აღვნიშნავთ, დედანში „ერთ ხატად“ საერთოდ არ

¹³ ყველა ეს მსჯელობა მოცემულია აწ უკვე გამოქვეყნებულ ნარკვევში: გ. რუხაძე, ღმრთის შეუქმნელ და შექმნილ ხატთა გაგებისათვის, თბ., 2000. აქვე შევნიშნავთ, რომ მისი უწმიდესობის მითითების გათვალისწინებით, ოპონენტი პიროვნულად არსად არ დაგვისახველებია.

¹⁴ გარდამოცემად უცილობელი მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისად, ეფრემ მცირის თარგმანი / რ. მიმინოშვილის საღისერტაციო ნაშრომი: იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ ქართული თარგმანები, 1966, გვ. 30. რუსული რედაქცია: Точное изложение православной веры, пер. А. Бронзов, 1894, с. 23.

¹⁵ მიქაელ მორეკილი, ჰიმნები, II, 1978, გვ. 422, 17.

წერია და მის ადგილას იკითხება: „წელთა მოახლებასა: ღმერთად და კაცად გამოშნდი“...

7. ახლა სხვა ციტატაც ვნახოთ: ჭეშმარიტების გასარკვევად მიქაელ მოდრეკილის საგალობელი სრულად მოგვყავს სავარაუდო პუნქტუაციის გათვალისწინებით:

„რომელი ჩუენთვის ქუეყანად მოჭუედ: (,) უცოროცოთა შემოქმედი: იშვე ცოროცოთა: (,) ორი ბუნებაჲ ერთ ხატად გუამსა შინა: უცოდველსა: შეაერთე შეზავებით: (—) ღმრთუებაჲ კაცებასა შეურწყმელად (,) ღმრთისა სიტყუაო“.¹⁶

— ე. ჭელიძემ კი ზმნა „იშვე“ აზრობრივად დაუკავშირებელ „ორ ბუნებას“ შეუერთა და „ცოროცოთა“ საგალობლიდან საერთოდ ამოაგდო, და მივიღეთ: „იშვე ორი ბუნებაჲ ერთ ხატად“ (დრო, გვ. 22).

8. დანართი, გვ. 23: „ხატოვნებითობაჲ იგი გუამისაჲ არს. არა არსებისაჲ“ (Pg. 94, col. 1001C).

— აქაც, ზემოთ აღნიშნული შემთხვევის მსგავსად, დარღვევა იმაში მდგომარეობს, რომ გამოთქმით მსგავსი, მაგრამ განსხვავებული შინაარსის მქონე ტერმინები ერთ კონტექსტშია გამოყენებული. ხატოვნებითობა („ხარაკტერისტისტიკოს“) არა ბუნებით ხატს („ხარაკტერ“), არამედ დამახასიათებელ თვისებას ნიშნავს. ეფრემ მცირე ამ ადგილს ასე თარგმნის: „რომელ-ესე არიან თუთებანი ხატოვნებითნი და ცხოვნებითობაჲ იგი გუამისაჲ არს, არა არსებისაჲ“.¹⁷ ა. ბრონზოვის თარგმანს კი უფრო ვრცლად მოვიყვანთ, რადგან აღნიშნული ბერძნული ტერმინი („ხარაკტერისტისტიკოს“) რუსულში უცვლელადაა გადმოტანილი: «Почему лица и не различаются друг от друга по сущности, но по случайностям, которые являются характеристическими их свойствами; но характеристическими свойствами лица, а не естества» (стр. 133).

შევნიშნავთ, რომ ციტატის აშკარა დამახინჯებას ან კონტექსტისათვის შეუსაბამო ციტირებას მსჯელობისას ერთი და იგივე მნიშვნელობა ენიჭება.

9. ჩვენ მიერ მხილებული ავტორისთვის არც სხვა სახის „შეცდომები“ უცხო. იგი ზემოთ დასახელებულ „დანართში“ რამდენიმე მაგალითს სოლ. ყუბანეიშვილის მიერ შედგენილი ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათიიდან (I, 1946) იმორჩებს. დაინტერესებული მკითხველის საყურადღებოდ შევნიშნავთ, რომ ამ წიგნში ერთ-ერთ აპოკრიფულ საკითხავად დაბეჭდილია „აღსარებაჲ თევდოსისი ჰურიათა მთავრისაჲ“, რომელიც უცვლელი სახით ფ. „წყაროს“ (#23) 1993 წელს ასეთი პლაგიატური მინაწერით აქვს გამოქვეყნებული: «ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა „წყ-

¹⁶ პიმნები, II, გვ. 405,24.

¹⁷ დასხ. გარდამოცემა, გვ. 157.

აროსთვის“ და წინასიტყვაობა დაურთო ედიშერ ჭელიძემ. კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომელი, თბილისის სასულიერო აკადემიის პედაგოგი».

10. შეიძლება მკითხველს შემჩნეული ჰქონდეს, რომ საგაზეთო წერილში¹⁸ რიგით მე-10 და მე-11 შენიშვნები გამოტოვებული იყო, რაც ბეჭდვის ტექნიკურმა მხარემ განაპირობა. ახლა ამ ხარვეზსაც ნაწილობრივ შევაკვებთ.

„პავლე მოციქული ასე ხმობს: „სარწმუნოებიდან სარწმუნოებისაკენ!“¹⁹

— რომაელთა მიმართ ეპისტოლეს 1,17 მუხლში წერია: *სარწმუნოებითი სარწმუნოებად* (ძვ. ქართ.), *ἐκ πίστεως εἰς πίστιν* (ბერძ.), *სარწმუნოებიდან სარწმუნოებაში* (საპატ. გამც.), *от веры в веру* (რუს. სინდ.). პავლე მოციქულის სიტყვები შემდეგ აზრს უკავშირდება: ღმრთის სიმაართლე სახარებაში „გამოცხადების სარწმუნოებითი სარწმუნოებად“. ამ მუხლის კომენტარების საფუძველზე შეიძლება დაგასკვნათ, რომ ღმრთის სიმაართლე მხოლოდ მორწმუნეთათვისაა განცხადებული და განსაკუთრებით სრულყოფილი, ანუ „ურყევი და მტკიცე“ სარწმუნოების მქონეთათვის მჟღავნდება. აქედან გამომდინარე, სიმაართლე ცხადდება „სარწმუნოებაში“ და არა „სარწმუნოებისაკენ“.

დასკვნის მაგიერ ღირ. ეფრემ მცირის სიტყვას გავიმეორებთ:

«ხოლო წმიდათა თქუმულსა და მართლმადიდებელთა მამათა აღწერილსა ვერვინ იკადრებს შეხებად, ვითარცა წმიდა სახარებასა და ეპისტოლეთა პავლე მოციქულისათა, რაოდენცა ლიტონითა სიტყვთა აღწერილ იყოს, ბრძენთა და მართლმადიდებელთაგანი ვერვინ შეეხების, არათუ ვინმე იყოს სულელ, უფროდსდა მწვალებელ და განვრდომილ ეკლესიისაგან».²⁰

¹⁸ იგულისხმება „სამების ხატი ერთია“.

¹⁹ გზა სამეფო, I, 1994, გვ. 5; II, გვ. 23.

²⁰ იოანე დამასკელი, დიალექტიკა, 1976, გვ. 68.